



**Radboud Universiteit Nijmegen**

## **Extravert of introvert, inlevingsvermogen hebben we allemaal?**

*Een onderzoek naar het verband tussen narratieve empathie, extraversie en leesvaardigheid.*

***Title:*** *Extravert or introvert, we all have empathy?*

***Subtitle:*** *A study on the relationship between narrative empathy, extraversion and reading skills.*

Naam: Liza Heslenfeld

E-mail: liza.heslenfeld@student.ru.nl

Studentennummer: S1047776

Cursus: bachelorscriptie

Thema: persoonlijkheidskenmerken en (narratieve) empathie

Telefoonnummer student: 0647543655

Begeleider: L. S. Eekhof

Datum: 6 juni 2020

Aantal woorden: 7069

## Samenvatting

Verhalen worden steeds meer gebruikt door bedrijven om hun producten of diensten te promoten. Deze groeiende populariteit van het gebruik van verhalen in de commerciële wereld vraagt om begrip van de invloed die verhalen hebben op de emotionele toestand van mensen. In de huidige literatuur bestaan echter maar weinig studies die specifiek onderzoeken wat verhalen doen met onze narratieve empathie (het in- en meeleven met hoofdpersonen uit verhalen) en welke persoonlijkheidskenmerken dit verband beïnvloeden. Het verbreden van de huidige kennis omtrent dit onderwerp is dus noodzakelijk. Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen wat het verband is tussen narratieve empathie, extraversie en leesvaardigheid. Om deze verbanden te onderzoeken zijn er twee onderzoeksvragen opgesteld: (1) Wat is het verband tussen extraversie en narratieve empathie?; (2) Wat is het verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie? Uit de resultaten van een online studie, met als onderdeel het lezen van een literair fictief verhaal in de eerste persoon, bleek er geen bewijs gevonden te zijn voor het verband tussen (1) narratieve empathie en extraversie en (2) narratieve empathie en leesvaardigheid. Daarom wordt aanbevolen om vervolgonderzoek te doen waarbij andere soorten verhalen worden getest en om meer onderzoek te investeren in het ontwikkelen van een valide meetinstrument voor het concept 'narratieve empathie'. Ook wordt vervolgonderzoek op het gebied van (1) het verband tussen narratieve empathie en andere persoonlijkheidskenmerken en (2) het verschil tussen 'real life' interactie en interactie in boeken aanbevolen. Op deze manier wordt niet alleen bijgedragen aan de kennis over narratieven en empathie maar kunnen ook bedrijven en communicatieprofessionals geholpen worden om het gebruik van storytelling voor verschillende doelgroepen te optimaliseren.

## **Introductie**

Verhalen vinden we overal om ons heen, van verhaaltjes voor het slapen gaan tot verhalen uit de oudheid. Het vertellen van verhalen dateert ver terug in de geschiedenis. Zoals Barthes zei: 'The history of the narrative begins with the history of mankind (Barthes, 1966, p. 1)'. Omdat verhalen al zo lang bestaan zijn ze altijd een veelgebruikte manier van communiceren geweest. Zo ook in de reclamewereld waar verhalen in de vorm van storytelling worden gebruikt om producten of diensten te promoten. Dat er veel onderzoek is gedaan naar het gebruik en het effect van verhalen, zal dan ook weinigen verbazen (bijv., Djikic, Oatley, & Moldoveanu, 2013; Kidd & Castano, 2013; Koopman, 2015a). Veel van deze onderzoeken tonen aan dat verhalen invloed hebben op ons in- en meeleven in zowel de personages uit deze verhalen als anderen in de echte wereld. Kortom, verhalen hebben potentie om ons emotioneel te raken.

Hoewel empirisch onderzoek uitwijst dat verhalen een grote invloed hebben op ons als mensen is er weinig onderzoek gedaan naar hoe persoonlijkheidskenmerken deze relatie kunnen beïnvloeden. Dat elk individu zich evenveel kan inleven in personages uit een verhaal is echter onaannemelijk. In dit onderzoek staat daarom de relatie tussen de persoonlijkheidskenmerken van een lezer en de mate waarin deze lezer zich kan inleven in de hoofdpersoon uit een verhaal centraal. Specifiek wordt het verband tussen het persoonlijkheidskenmerk extraversie en narratieve empathie onderzocht.

## **Narratieven**

Verhalen, ook wel narratieven genoemd, zijn veelvuldig onderzocht. Om deze reden is een eenduidige definitie van het begrip lastig te formuleren. Toch zijn er een aantal kenmerken van narratieven die in veel definities terugkomen. Zo verwezen Barthes en Duisit (1975) in hun werk naar de definitie die Todorov (1966, in Barthes & Duisit, 1975) gaf waarin hij aangeeft dat een narratief bestaat uit een logische volgorde en gestructureerde opbouw van bepaalde acties die worden ondernomen door personages. Hiermee gaf Todorov (1966, in Barthes & Duisit, 1975) als een van de eerste een definitie aan het lastig te beschrijven begrip. Rudrum (2005) vergelijkt in zijn onderzoek meerdere definities van een narratief. Hij concludeert dat in deze definities steeds de opvatting dat een narratief een 'representatie van gebeurtenissen' is, naar voren komt (Rudrum, 2005; zie ook Ryan, 2007). Om deze reden

zal in dit onderzoek een narratief gedefinieerd worden als een logische volgorde van aan elkaar gerelateerde gebeurtenissen die een personage ondergaat, die aan de hand van taal worden verteld of staan opgeschreven.

Wat de definiëring van een narratief mede lastig maakt is dat er vele vormen narratieven bestaan. Zo wordt er in de literatuur vaak onderscheid gemaakt tussen fictie en non-fictie verhalen. Fictie wordt veelvuldig gedefinieerd als een ‘verzonnen’ verhaal (Djikic et al., 2013; Oatley, 1999; Abrams & Harpham, 2009). Ook in het glossarium van Abrams en Harpham (2009) wordt fictie omschreven als iets dat verzonnen is in plaats van iets dat daadwerkelijk is gebeurd. Fictie zou daarnaast volgens verschillende onderzoekers verwijzen naar een ‘bijzondere’ wereld, die is gecreëerd door de auteur van het verhaal (Abrams, 1953, in Abrams & Harpham, 2009; Phelan, 1981, in Abrams & Harpham, 2009). Oatley (1999) benoemt in zijn definitie daarnaast nog dat fictie zich met name richt op emoties, terwijl non-fictie met name informatief is, wat voor dit onderzoek een belangrijke toevoeging is. Derhalve onderscheiden fictieverhalen zich met name van non-fictieverhalen in de zin dat fictieve verhalen verzonnen zijn en zich richten op emoties terwijl non-fictie verhalen niet verzonnen zijn en meer informatief van aard zijn.

Een ander onderscheid wordt gemaakt tussen narratieven die wel of niet literair zijn. Literaire narratieven blijken lastig te definiëren te zijn. Een belangrijk aspect bij het definiëren van literaire verhalen is ‘foregrounding’ (Koopman, 2015a). Mukařovský (1976, in Koopman, 2016) omschrijft ‘foregrounding’ als stilistische kenmerken in een tekst die anders zijn dan de ‘gewone’ taal, waarbij het niet gaat om communicatie die automatisch wordt opgewekt maar om communicatie waar bewust over is nagedacht, zoals het toevoegen van bepaalde stilistische kenmerken. Hierbij maakt hij onderscheid tussen fonetische (bijv. alliteratie), grammaticale (bijv. ellipsen) en semantische (bijv. metaforen) ‘foregrounding’ (Mukařovský, 1976, in Koopman, 2016; zie ook Miall & Kuiken, 1994; 1999; Koopman, 2016).

Dat literaire verhalen lastig te definiëren zijn, blijkt daarnaast ook uit de manier waarop literaire narratieven in experimenten geoperationaliseerd worden. Zo meten Djikic et al. (2013) de aanwezigheid van literaire narratieven door te beoordelen of ze geschreven en gepubliceerd zijn door bekende auteurs (zie ook Koopman, 2015a; 2015b).

Een bijzonder aspect dat narratieven onderscheidt van andere soorten teksten, zoals teksten uit studieboeken of de bijsluiter van een medicijn die meer informatief van aard zijn, is dat narratieven psychologische en emotionele processen bij lezers teweegbrengen. Zo

blijken lezers zich bij het lezen van verhalen in te leven in de personages uit dat verhaal, dit wordt narratieve empathie genoemd (bijv., Loewenstein & Small, 2007; Koopman, 2015a; 2015b). Om het concept van narratieve empathie te begrijpen, is het noodzakelijk om eerst toe te lichten wat empathie is.

### **Inleving in anderen**

In onderzoek naar sociale cognitie wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen sympathie enerzijds en empathie anderzijds. Sympathie wordt door Keen (2006) omschreven als het hebben van 'gevoelens voor' een ander (zie ook Busselle & Bilandzic, 2009; Coplan, 2004; Mar, Oatley, Djikic, & Mullin, 2011). Het verschil wordt vaak aangeduid als 'feeling for' (sympathie) en 'feeling with' (empathie) (Coplan, 2004; Busselle & Bilandzic, 2009; Mar et al., 2011).

Hoewel er de afgelopen decennia veelvuldig onderzoek is gedaan naar empathie, bestaat er in de literatuur geen eenduidig antwoord op de vraag wat empathie is. Titchener (1915) was een van de eersten die empathie definieerde en omschreef het als de neiging om jezelf in te leven in een bepaalde situatie. Hierbij noemde hij de metafoor van een ernstig ongeluk: terwijl iemand erover vertelt, worden we geraakt en we proberen onszelf de situatie voor te stellen (Titchener, 1915). Bryant en Zillmann (1991) beschreven empathie in meer detail, als:

Elke ervaring die een reactie is (a) op informatie over omstandigheden waarvan wordt aangenomen dat deze bij een ander individu directe emoties veroorzaken en/of (b) op de lichamelijke, gelaats-, para linguïstische en taalkundige uitdrukking van emotionele ervaringen door een ander individu en/of (c) op de acties van een ander individu waarvan wordt verondersteld dat deze worden versneld door acute emotionele ervaringen, waarbij deze reactie (d) wordt geassocieerd met een aanzienlijke toename van opwinding en (e) door de respondenten wordt opgevat als het voelen met of voelen voor een ander individu. (p. 141; vertaling LH)

Keen (2006) definieert empathie als het delen van een bepaalde gemoedstoestand die tot stand komt door het zien van of lezen of horen over andermans emoties, bijvoorbeeld in een verhaal (zie ook De Vignemont & Singer, 2006; Davis, 1980). Voor dit onderzoek wordt empathie omschreven als het 'inleven in/meeleven met' (Coplan, 2004; Busselle & Bilandzic,

2009; Keen, 2006; Mar et al., 2011) of het 'spiegelen' van de emoties van anderen, waarbij men gelijksoortige emoties heeft als de andere persoon (Burke, Kuzmičová, Mangan, & Schilhab, 2016; Oatley, 1995; 1999).

Binnen empathie wordt vaak onderscheid gemaakt tussen cognitieve empathie, ook wel 'Theory of Mind' (ToM), en emotionele ofwel affectieve empathie. ToM kan worden omschreven als de bekwaamheid van een persoon om de gevoelens en de ervaringen van andere personen, bijvoorbeeld van personages uit een verhaal, te begrijpen en interpreteren (Davis, 1980; Djikic et al., 2013; Kidd & Castano, 2013). Saxe, Carey en Kanwiser (2004) voegen hier nog aan toe dat men deze informatie gebruikt om gedrag te voorspellen en te verklaren.

Daartegenover staat emotionele/affectieve empathie (Hatfield, Cacioppo, & Rapson, 1993; Jabbi, Swart, & Keysers, 2007). Dit is het 'inleven in/meeleven met', bijvoorbeeld een personage uit een verhaal (Keen, 2006; Coplan, 2004; Busselle & Bilandzic, 2009). Shamay-Tsoory, Aharon-Peretz en Perry (2009) omschrijven dit door middel van de frase 'Ik voel wat jij voelt (Shamay-Tsoory et al., 2009, p. 616; vertaling LH)'. Vooral cognitieve empathie is veelvuldig onderzocht. Naar emotionele/affectieve empathie is nog weinig onderzoek verricht. Om deze reden is ervoor gekozen dit onderzoek te richten op de affectieve component van empathie.

Tevens kan er in het kader van lezen van narratieven een onderscheid gemaakt worden tussen algemene ('real-life') empathie en narratieve empathie. Algemene empathie ontstaat als men zich beter in kan leven in hoe 'echte' personen zich voelen (Koopman, 2015a). Narratieve empathie daarentegen is het inleven van een persoon in een personage uit een verhaal (Keen, 2007). Dit wordt ook wel omschreven als het voelen van vergelijkbare emoties als dit personage (zie ook Burke et al., 2016; Davis, 1980; Keen, 2006).

Tot slot gaat het bij narratieve empathie om een tijdelijke verhoging van empathie, ook wel state empathie genoemd (Koopman, 2015a), terwijl het bij trait empathie juist gaat om de mate van empathie die een lezer heeft voordat hij begint aan het lezen van een tekst (Koopman, 2015a). Trait empathie is gebonden aan iemands persoonlijkheid (Koopman, 2015a).

Een ander concept dat vergelijkbaar is met (of zelfs identiek is aan) narratieve empathie is narratieve identificatie. Volgens Mar et al. (2011) kan identificatie omschreven worden als de situatie waarin we onszelf voorstellen dat we in dezelfde positie zijn als een

ander, in dit geval die van de hoofdpersoon uit een verhaal (zie ook Cohen, 1999). Oatley en Gholamain (1997) betuigen dat identificatie beschreven wordt als het willen zijn (of zelfs zijn; Cohen, 2001) van de hoofdpersoon. Volgens Van Krieken, Hoeken en Sanders (2017) neemt men het perspectief van de hoofdpersoon over, en is identificatie dus erg vergelijkbaar met de eerder genoemde definitie van empathie. Liebes (1996) beweert zelfs dat identificatie en empathie identiek zijn.

Een tweede aspect dat overeenkomsten vertoont met identificatie en dus ook met empathie is transportatie. Green en Brock (2000) stellen dat bij transportatie 'alle mentale systemen en capaciteiten van een persoon gefocust zijn op de gebeurtenissen die in het verhaal voorkomen (Green & Brock, 2000, p. 701; vertaling LH)'.

### **Aspecten die invloed hebben op narratieve empathie**

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat er, naast het soort verhaal, meerdere aspecten zijn die invloed hebben op de mate van narratieve empathie (bijv., Loewenstein & Small, 2007; Koopman, 2015a; 2015b; Green, 2004).

Zo stellen Loewenstein en Small (2007) dat het hebben van persoonlijke ervaring met een ongeluk in het verleden of dit ervaren te hebben via een ander kan leiden tot meer empathie voor een slachtoffer die iets soortgelijks heeft meegemaakt. Dit is nauw verbonden met narratieve empathie omdat er wordt ingeleefd in een persoon die zijn of haar verhaal vertelt. Koopman (2015a; 2015b) toonde ook aan dat als mensen persoonlijke ervaringen hadden met depressie, ze na het lezen van een verhaal over depressie zowel meer algemene empathie als narratieve empathie vertoonden.

Andringa (1996) vond daarnaast in haar studie dat alleen ervaren lezers (met een hoge leesvaardigheid) meer sympathie toonden voor de karakters uit de verhalen. Sympathie en empathie zijn nauw verbonden aspecten waardoor deze resultaten dus een indicatie kunnen zijn dat er een verband bestaat tussen leesvaardigheid en de narratieve empathie van een persoon. Als men minder vaak leest, en het daarom waarschijnlijk lastiger vindt om een tekst te lezen, zou men logischerwijs ook meer moeite hebben zich in te kunnen leven in het personage uit een verhaal. Echter is er naar het verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie nog weinig onderzoek gedaan. Om deze reden richt dit onderzoek zich op het onderzoeken van dit verband.

In voorgaande onderzoeken komen ook kenmerken van personen naar voren als een mogelijke beïnvloedende factor van narratieve empathie. Zo komt uit onderzoek van Koopman (2016) naar voren dat vrouwen meer empathie voor het karakter voelden na het lezen van een verhaal dan mannen. In ander onderzoek is ook bewijs gevonden dat vrouwen in het algemeen empathischer zijn dan mannen (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004; Davis, 1980).

Tot slot is ook de invloed van een persoonlijkheidskenmerk uit de 'Big Five' enkele keren onderzocht. De 'Big Five' bestaat uit 'Extraversie', 'Afgewogenheid', 'Conscientieusheid', 'Neuroticisme' en 'Openheid' (Denissen, Geenen, Van Aken, Gosling, & Potter, 2008; John & Srivastava, 1999). Djikic et al. (2013) vonden in hun studie dat mensen die laag op 'Openheid' scoren en een kort verhaal lezen significant meer algemene empathie ervaren. Echter is er geen stijging in affectieve empathie gevonden. Tot mijn weten zijn de andere vier persoonlijkheidskenmerken uit de 'Big Five' nog niet eerder onderzocht. Jensen-Campbell et al. (2002) geven in hun onderzoek wel aan dat extravertie mogelijk invloed kan hebben op narratieve empathie. Zo zouden volgens Jensen-Campbell et al. (2002) extraverte personen geïnteresseerd kunnen zijn om zich in sociale werelden en sociale interacties te mengen en zouden ze zich dus mogelijk ook meer in kunnen en willen leven in de hoofdpersonen uit een verhaal. Om deze reden en omdat er nog weinig onderzoek naar dit aspect verricht is, richt dit onderzoek zich, naast het verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie, op het 'Big Five' persoonlijkheidskenmerk extravertie.

### **Extraversie**

Kenmerkend aan extraverte personen is dat ze, volgens McCrae en Costa (1990), houden van het gezelschap van anderen en het hebben van sociale interacties maar dat ze wel formeel in hun relaties met anderen zijn (McCrae & Costa, 1990). Gosling, Rentfrow en Swann (2003) beschrijven extraverte personen als sociale, actieve, zekere en loslippige individuen die niet verlegen of terughoudend zijn. De definitie van Norman (1963) voegt hier nog energiek aan toe.

Gosling et al. (2003) meten extravertie aan de hand van de zes elementen uit de NEO-PI-R schaal (Costa & McCrae, 1992): activiteit, positieve emoties, het zoeken naar opwinding, assertiviteit, warmte en sociaal (Gosling et al., 2003). John en Srivastava (1999) beschrijven de Big Five Inventory die extravertie meet tegenover introversie. Daarbij wordt



extraversie gekenmerkt door spraakzaamheid, energiek zijn, enthousiasme, gezelligheid, voor jezelf opkomen en introversie door terughoudend zijn, stil zijn en verlegen zijn (John & Srivastava, 1999).

Eerder is aangegeven dat er naar de relatie tussen de mate van extraversie en narratieve empathie nog weinig onderzoek is verricht. Wel zijn er studies gedaan die onderzoek hebben gedaan naar aspecten die iets te maken hebben met narratieve empathie. Zo vonden Kim en Han (2018) in hun studie dat extraversie een negatieve invloed had op personal distress (de neiging om de pijn van een ander te voelen wanneer men wordt blootgesteld aan het leiden van een ander) (Kim & Han, 2018). Dit effect zou volgens Kim en Han (2018) komen doordat personal distress een attribuut is dat meer op de 'zelf' gefocust is terwijl empathie juist meer gericht is op 'de ander' (Kim & Han, 2018). Volgens Kim en Han (2018) zou het wel mogelijk kunnen zijn dat er een positief verband bestaat tussen extraversie en empathie omdat beide concepten gaan over het tonen van interesse in een ander. Baddeley en Singer (2008) vonden daarnaast dat extraversie de sympathie die een persoon had voor de verteller van verhalen over besmettingen verhoogde.

Komeda, Tsunemi, Inohara, Kusumi en Rapp (2013) concludeerden dat hoe extravertter een persoon was hoe meer ze zich empathisch voelden met extraverte hoofdpersonen uit de verhalen. Twee jaar later deed Komeda (2015) twee vergelijkbare experimenten waarbij hij hetzelfde effect vond. Daarnaast vonden Komeda, Kawasaki, Tsunemi en Kusumi (2009) dat het begrijpend lezen van lezers werd vergemakkelijkt als extraverte personen verhalen moesten lezen en beoordelen over de emotionele ervaringen van extraverte hoofdpersonen. Komeda et al. (2009) geven hierbij aan dat dit effect mogelijk komt door (narratieve) empathie. Al met al is er al in verschillende onderzoeken een verband gevonden tussen extraversie en concepten die in de buurt komen van empathie.

Naast dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar het verband tussen extraversie en narratieve empathie en leesvaardigheid en narratieve empathie is narratieve empathie een thema dat relevant is om te onderzoeken omdat er in marketing en reclame steeds meer storytelling wordt gebruikt. Daarom is het belangrijk om te weten wat het gebruik van verhalen doet met de inleving van consumenten. Op deze manier kan in de toekomst het gebruik van storytelling in marketing mogelijk geoptimaliseerd worden. Zo kunnen bedrijven die als doelgroep extraverte lezers hebben, storytelling op een effectievere manier inzetten als blijkt dat hoog extraverte personen meer narratieve empathie tonen. Daarnaast blijkt dat

men van het lezen van verhalen ook in het algemeen empathischer wordt (Bal & Veltkamp, 2013) en dat narratieve empathie ook effect heeft op andere processen zoals overtuiging (Chadee, Surette, Chadee, & Brewster, 2017; De Graaf, Hoeken, Sanders, & Beentjes, 2012) waardoor het een belangrijk tussenproces is om onderzoek naar te verrichten.

## **Onderzoeksvragen**

Omdat er nog weinig onderzoek is gedaan naar specifiek de relatie tussen (1) extraversie en narratieve empathie van lezers en (2) leesvaardigheid en narratieve empathie van lezers is ervoor gekozen dit onderzoek daarop te richten. De onderzoeksvragen van dit onderzoek luiden:

1. *Wat is het verband tussen extraversie en narratieve empathie?*
2. *Wat is het verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie?*

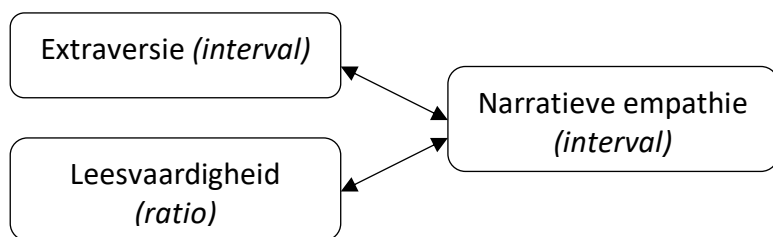
## **Hypothesen**

Ondanks dat er weinig onderzoek is gedaan naar de relatie tussen extraversie en narratieve empathie zijn er wel meerdere onderzoeken benoemd die het positieve verband tussen extraversie en andere concepten, gerelateerd aan narratieve empathie, tonen. Ook blijkt uit een eerdergenoemd onderzoek dat leesvaardigheid een positieve verband heeft met sympathie, wat een concept is dat dichtbij narratieve empathie ligt. Om deze redenen wordt er verwacht dat zowel extraversie als leesvaardigheid een positieve samenhang hebben met narratieve empathie. De hypothesen luiden:

1. *De mate van extraversie van een persoon hangt positief samen met de narratieve empathie van een persoon.*
2. *De mate van leesvaardigheid van een persoon hangt positief samen met de narratieve empathie van een persoon.*

## **Methode**

In dit onderzoek is onderzocht in hoeverre er een verband bestaat tussen extraversie en narratieve empathie en tussen leesvaardigheid en narratieve empathie. Dit is onderzocht door respondenten een literair fictief verhaal in de eerste persoon te laten lezen en een vragenlijst in te laten vullen. Het analysemodel ziet er als volgt uit:



Figuur 1. Analysemodel extraversie (interval), leesvaardigheid (ratio) en narratieve empathie (interval)

### Instrumentatie

Omdat dit onderzoek een verband onderzoekt tussen twee aspecten is er geen sprake van onafhankelijke en afhankelijke variabelen. De variabelen die worden onderzocht zijn extraversie, narratieve empathie en leesvaardigheid.

### *Leesvaardigheid*

Leesvaardigheid is gemeten aan de hand van de Nederlandse vertaling (Brybaert, Sui, Dirix, & Hintz, 2020) van Stanovich en West's (1989) Author Recognition Test (ART). De ART bestaat uit een lijst van 132 namen (of pseudoniemen) van fictie-schrijvers en verzonden namen (zie appendix D voor de precieze namen). De respondenten klikten alle namen die ze als schrijvers herkenden aan en werden gewaarschuwd om niet te gokken door aan te geven dat als ze een onjuiste naam aanklikten de score negatief werd. De respondenten hadden ook de antwoordoptie 'Ik ken geen enkele naam'.

De ART meet eigenlijk de blootstelling van respondenten aan fictie. Stanovich en West's (1989) geven echter aan dat er een positief verband bestaat tussen de ART en (1) de uitkomsten van een spelling test; (2) de uitkomsten van een test van het lezen van woorden en (3) een begrijpend lezen test. Dit is een indicatie dat de ART een goed meetinstrument is om de leesvaardigheid van een respondent te meten. Leesvaardigheid is in de analyses behandeld als een ratio variabele.

De ART score werd berekend door per respondent het aantal incorrect gemarkeerde namen (dus namen die de respondent had gemarkeerd als auteur maar die dat niet zijn) van het aantal correct gemarkeerde namen (dus namen die de respondent correct had gemarkeerd als auteur) af te trekken.

### *Extraversie*

Extraversie is te definiëren als de mate waarin mensen sociaal, actief, zeker, loslippig, energiek en niet verlegen of terughoudend zijn, personen die deze eigenschappen hebben kenmerken zich daarnaast doordat er bij hen positieve emoties en het zoeken van prikkeling en activiteit tot stand komen (McCrae & Costa, 1990; Gosling et al., 2003; Norman, 1963).

De mate van extraversie van de respondenten is gemeten aan de hand van de extraversie subschaal van de Big Five Inventory (BFI). John en Srivastava (1999) ontwierpen de Engelse versie van de Big Five Inventory die later is vertaald naar het Nederlands door Denissen et al. (2008). Verschillende studies tonen de validiteit en betrouwbaarheid van deze schaal (Hahn, Gottschling, & Spinath, 2012; Worrell & Cross, 2004). De BFI bestaat in totaal uit 44 items waarvan acht items betrekking hebben op extraversie (zie appendix A voor de precieze items). Deze werden gemeten aan de hand van acht zevenpunts Likert-schalen (*1 = Oneens, 7 = Eens*). Extraversie is in de analyse als interval variabele behandeld (hoewel deze variabele eigenlijk ordinaal is).

De betrouwbaarheid van de Big Five extraversie schaal bestaande uit acht items was adequaat:  $\alpha = .83$  (zie ook tabel 1). Het gemiddelde van de acht items is gebruikt voor de mate van extraversie van de respondent, die in de verdere analyses is gebruikt.

### *Narratieve empathie*

Narratieve empathie is te definiëren als het voelen van vergelijkbare emoties, ofwel het in dezelfde gemoedstoestand zijn als het personage uit een verhaal (Bryant & Zillmann, 1991; Davis, 1980; Keen, 2006).

Eerder in dit onderzoek is al vermeld dat narratieve empathie bijna (bijv., Mar et al., 2011; Cohen, 1999; Oatley & Gholamain, 1997), of volgens sommige zelfs volledig (Liebes, 1996), overeenkomt met identificatie. Daarnaast is er voor het concept narratieve empathie nog geen meetinstrument ontwikkeld. De mate van narratieve empathie van de respondenten is daarom gemeten aan de hand van de EDI-schaal van Igartua (2010) die de mate van identificatie met de hoofdpersoon uit het verhaal meet. Deze schaal is van het Spaans (Igartua & Rovira, 1998), naar het Engels (Igartua, 2010) (appendix B), en voor dit onderzoek naar het Nederlands vertaald en bestaat uit veertien zevenpunts Likert-schalen (*1 = Oneens, 7 = Eens*; zie appendix C voor de precieze items). Narratieve empathie is in de analyse als interval variabele behandeld (hoewel deze variabele eigenlijk ordinaal is).

De betrouwbaarheid van de EDI-schaal, maat voor identificatie en empathie met het personage uit een verhaal, bestaande uit veertien items was goed:  $\alpha = .91$  (zie ook tabel 1). Het gemiddelde van de veertien items is gebruikt als score voor de narratieve empathie met de hoofdpersoon. Dit gemiddelde is in de verdere analyses gebruikt.

### *Het verhaal*

Het verhaal dat de respondenten te lezen kregen heette *Prins* en kwam uit de bundel *Halleluja* van Annelies Verbeke (Verbeke, 2017). Het is een fictief literair verhaal, in de eerste persoon, dat ongeveer tien minuten duurt om te lezen. Het thema is een dementerende moeder die in een bejaardentehuis terecht komt waar ze wordt verzorgd door een robot. Er is gekozen voor een literair en fictief verhaal omdat uit meerdere onderzoeken blijkt dat vooral deze verhalen empathie opwekken bij lezers (Kidd & Castano, 2013; 2018). Daarnaast is er gekozen voor een verhaal in de eerste persoon omdat de kans dat er identificatie met de hoofdpersoon optreedt groter is bij verhalen in de eerste persoon (Kaufman & Libby, 2012; Keen, 2006; Kerr, 2005, in Mar et al., 2011).

### *Begripsvragen*

Om te controleren of de respondenten het verhaal daadwerkelijk hadden gelezen werden er drie begripsvragen met vier antwoordopties en de vraag of ze het verhaal al eerder gelezen hadden met drie antwoordopties (Ja; Weet ik niet meer, Misschien; Nee) gesteld. Als de respondenten meer dan één fout antwoord gaven, werden zij uit de analyse gehaald.

### *Demografische vragen*

Om een beeld te kunnen krijgen van de steekproef werden er zes demografische vragen gesteld waarvan de vraag over gender vier antwoordopties had (Vrouw; Man; Anders; Wil ik niet zeggen), de vraag over opleidingsniveau acht antwoordopties had (Vmbo/Mavo; Havo, Vwo; MBO; HBO; WO; Anders, namelijk...; Wil ik niet zeggen) en de vraag over huidige (arbeids-/studie)situatie zes antwoordopties had (Studerend (eventueel met bijbaan); Werkende; Werkloos; Gepensioneerd; Anders, namelijk...; Wil ik niet zeggen). De drie overige vragen gingen over het hebben van een stoornis op het autistische spectrum, het hebben van dyslexie of leesproblemen en of de respondenten dachten te weten waar het onderzoek over ging. De eerste twee vragen hadden achtereenvolgend drie (Ja, namelijk...;

Nee; Wil ik niet zeggen) en vijf antwoordopties (Nee, ik heb geen dyslexie of andere leesproblemen; Ja, ik ben gediagnostiseerd met dyslexie; Ja, ik heb leesproblemen, maar ik ben niet officieel gediagnostiseerd met dyslexie; Ja, ik heb leesproblemen anders dan dyslexie, namelijk...; Wil ik niet zeggen). De derde en tevens laatste vraag was een open vraag.

## **Respondenten**

Alle respondenten moesten ouder zijn dan 18 jaar en Nederlands als moedertaal hebben om deel te kunnen nemen aan de vragenlijst. Iedereen die de vragenlijst had gestart ( $N = 137$ ) bleek aan beide criteria te voldoen.

Naast deze twee exclusiecriteria waren er nog een aantal andere exclusiecriteria. Ten eerste moesten de respondenten toestemming geven om deel te nemen aan de vragenlijst (4 personen geëxcludeerd). Daarnaast was het noodzakelijk dat de volledige vragenlijst werd ingevuld (28 personen geëxcludeerd). Tevens moesten de respondenten de vragenlijst binnen een tijdsduur van twee uur hebben ingevuld (13 personen geëxcludeerd). Tot slot moesten de respondenten twee of meer controlevragen juist hebben beantwoord om mee te worden genomen in de analyse (4 personen geëxcludeerd). Voor de verdere analyse bleven er 92 respondenten over.

Van deze 92 respondenten was 65.2% vrouw ( $n = 60$ ) en 34.8% man ( $n = 32$ ). De gemiddelde leeftijd was 34.93 jaar met een standaardafwijking van 16.89 jaar. De minimumleeftijd was 18 jaar en de maximumleeftijd was 68 jaar. De grootste groep respondenten had als hoogst genoten opleidingsniveau (of niveau waar ze momenteel aan deelnamen) WO, namelijk 46.7% ( $n = 43$ ). Het opleidingsniveau had een range van havo tot WO. Daarnaast was de grootste groep, 50% ( $n = 46$ ), studierend (eventueel met bijbaan). De (arbeids-/studie)situaties waarin respondenten zaten had een range van studierend (eventueel met bijbaan) tot gepensioneerd. Daarnaast had één respondent (1.1%) een stoornis op het autistische spectrum en had 6.5% ( $n = 6$ ) van de respondenten dyslexie of andere leesproblemen. Tot slot bleek er niemand van de respondenten te zijn die het verhaal al eerder had gelezen.

Uit eerder empirisch onderzoek blijkt dat autisme de mate van empathie (en dan met name affectieve empathie) zou kunnen beïnvloeden (Aan het Rot, & Hogenelst, 2014; Greimel et al., 2010; Smith, 2009). Om deze reden is er gekeken of respondenten met een

stoornis op het autistische spectrum de resultaten zouden vertekenen. Het meenemen van de respondenten met een stoornis op het autistische spectrum ( $n = 1$ ) of respondenten met dyslexie of andere leesproblemen ( $n = 6$ ) in de analyse leverde echter geen noemenswaardige verschillen op in de resultaten. Om deze reden is ervoor gekozen deze respondenten ook te includeren in de analyse.

## **Procedure**

De respondenten zijn vooral via eigen kanalen geworven maar ook via het SONA-systeem. Dit is de proefpersonenpool van de Radboud Universiteit Nijmegen. Studenten die via het SONA-systeem de vragenlijst invulden, kregen in ruil daarvoor studiepunten.

Respondenten werden verder gemotiveerd de vragenlijst in te vullen door in de introductie te benoemen dat ze kans maakten op één van de twee boekenbonnen ter waarde van 25 euro die werden verloot onder de respondenten.

De instructie, het verhaal en de elektronische vragenlijst werden aan de respondenten aangereikt via een online link. De respondenten begonnen de vragenlijst met een introductie waarin informatie stond over de opzet van de vragenlijst en een consentformulier waarin de respondenten toestemming dienden te geven voor anonieme verwerking van de resultaten door de onderzoekers.

Hierna volgden twee vragen die de exclusiecriteria omvatten, namelijk: leeftijd en moedertaal. Waren de respondenten jonger dan 18 jaar en/of was hun moedertaal niet Nederlands dan werd de vragenlijst direct beëindigd zodat de data van deze personen niet opgenomen werd in de analyse.

Hierna volgden vragen over de persoonlijkheidskenmerken van de respondenten, waaronder extraversie. De gehele Big Five Inventory werd uitgevraagd waarvan er acht items gebruikt werden voor deze studie. De Big Five Inventory werd uitgevraagd voor het lezen van het verhaal zodat de extraversiescore niet kon worden beïnvloed door het lezen van het verhaal. Ook twee andere persoonlijkheidskenmerken die niet relevant zijn voor deze studie zijn uitgevraagd.

Daarop volgde de ART vragenlijst. Ook deze vragenlijst is afgenomen voor het lezen van het verhaal. Hiervoor is gekozen omdat er een kans bestond dat respondenten afhaakten bij een vragenlijst met een duur van 45 minuten. De data over de ART is belangrijk

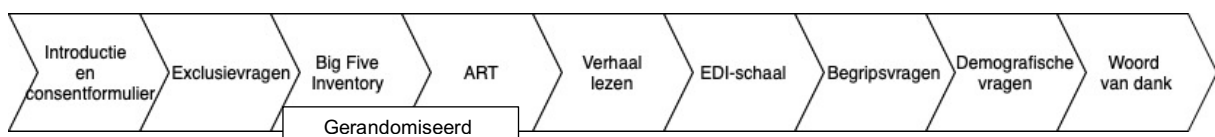
om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Door het zo ver mogelijk voorop plaatsen van de ART vragenlijst werd de kans dat deze data niet werd verzameld, verkleind.

Vervolgens lazen de respondenten het Nederlandstalige literaire en fictieve verhaal in de eerste persoon, genaamd *Prins*. Het lezen van het verhaal duurde ongeveer tien minuten.

Hierna vulden de respondenten de veertien items van de EDI-schaal in en drie andere vragenlijsten die niet relevant zijn voor dit onderzoek. Daarop volgden de begripsvragen en werd er aan de respondenten gevraagd of ze het verhaal al eerder hadden gelezen.

Tot slot werden er zes demografische vragen gesteld over gender, opleidingsniveau, huidige (arbeids-/studie)situatie, het hebben van een stoornis op het autistische spectrum, het hebben van dyslexie of leesproblemen en of de respondenten dachten te weten waar het onderzoek over ging (zie appendix E voor de precieze items). De vragenlijst werd afgesloten met een woord van dank. De keuze om te eindigen met de demografische vragen rust op het gegeven dat dit volgens verschillende onderzoeken de beste plek zou zijn (Fink, 2003; Dillman, 2007). Zie figuur 2 voor de schematische weergave van de procedure.

De afname van de vragenlijst en het lezen van het verhaal duurden gezamenlijk gemiddeld 49.71 minuten, met een standaardafwijking van 18.61 minuten en er waren geen duidelijk storende factoren.



Figuur 2. Schematische weergave procedure vragenlijst

### Statistische toetsing

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden en de hypothesen te toetsen zijn twee Pearson's correlatietoetsen toegepast. Namelijk een correlatie voor Big Five extraversie en de EDI-schaal en een voor de ART score en de EDI-schaal.



## Resultaten

### Descriptieve statistieken

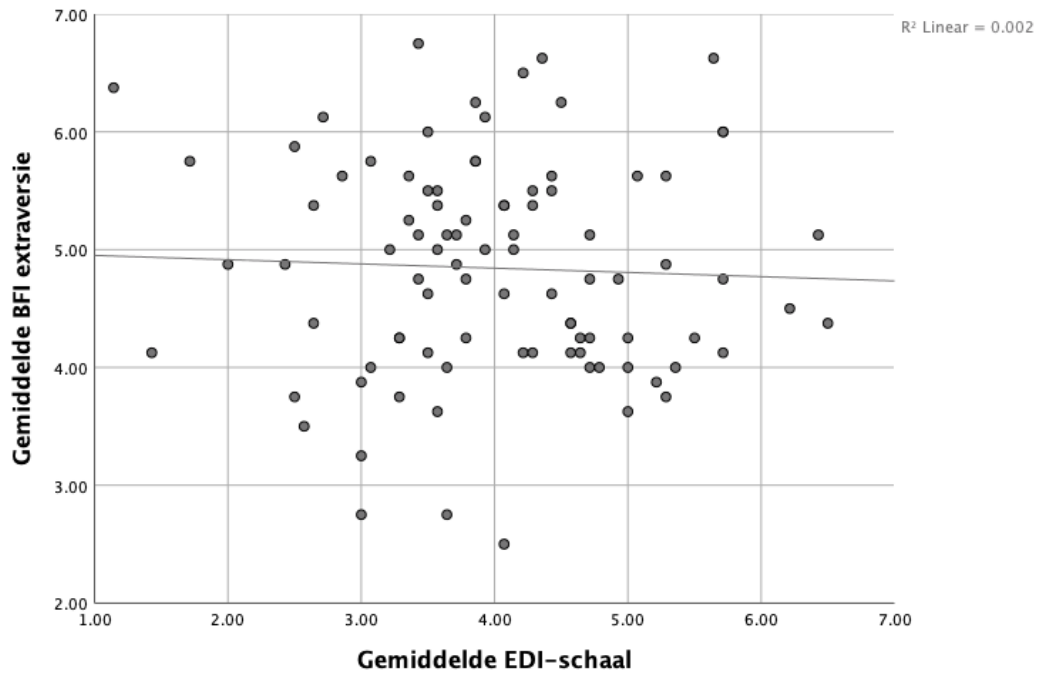
Tabel 1. Descriptieve statistieken voor de EDI-schaal (min = 1 (lage identificatie met de hoofdpersoon), max = 7 (hoge identificatie met de hoofdpersoon)), Big Five extraversie (min = 1 (lage extraversie), max = 7 (hoge extraversie)) en ART scores (min = -42 (alle non-auteurs foutief als auteur gemarkeerd), max = 90 (alle auteurs correct als auteur gemarkeerd)).

	Gemiddelde (standaarddeviatie) N = 92	Cronbach's Alpha N = 92
EDI-schaal	4.01 (1.07)	.91
Big Five extraversie	4.84 (.92)	.82
Author Recognition Test score	25.34 (20.10)	

Het gemiddelde van de respondenten op de EDI-schaal was 4.01, met een standaardafwijking van 1.07. Dit houdt in dat de respondenten zich gemiddeld net iets meer wel identificeerden met de hoofdpersoon uit het verhaal dan niet. Het gemiddelde van de respondenten op de Big Five extraversie was 4.84, met een standaardafwijking van .92. Dit houdt in dat respondenten gemiddeld meer extravert waren dan niet extravert (ook wel introvert genoemd). Tot slot was het gemiddelde van de respondenten op de ART score 25.34 met een standaardafwijking van 20.10. Dit houdt in dat er gemiddeld 25.34 punten gescoord werden op de ART score.

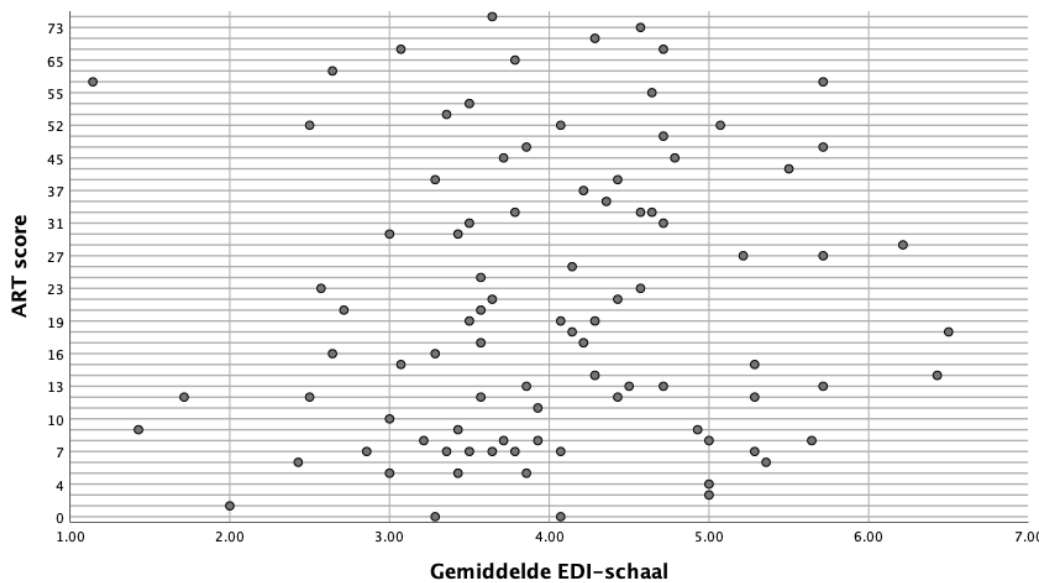
### Correlatie

Uit een Pearson's correlatie voor Big Five extraversie van de proefpersoon en de EDI-schaal, maat voor identificatie met het personage uit een verhaal, bleek er in tegenstelling tot de verwachting geen verband te zijn tussen beide ( $r(90) = -.04$ ,  $p = .691$ ).



Figuur 3. Scatterplot voor de gemiddelde EDI-schaal (min = 1, max = 7) en de gemiddelde BFI extraversie schaal (min = 1, max = 7) ( $N = 92$ )

Uit een Pearson's correlatie voor de maat voor identificatie met het personage uit een verhaal (EDI-schaal) en de ART score, een maat voor leesvaardigheid, bleek er in tegenstelling tot de verwachting geen verband te zijn tussen beide ( $r(90) = .04, p = .697$ ).



Figuur 4. Scatterplot voor de gemiddelde EDI-schaal (min = 1, max = 7) en de ART score (min = -42, max = 90) ( $N = 92$ )

## Conclusie en discussie

Dit onderzoek heeft getracht antwoord te geven op de vraag of er een verband bestaat tussen (1) de mate van extraversie van een persoon en zijn of haar narratieve empathie en (2) de leesvaardigheid van een persoon en zijn of haar narratieve empathie. Om antwoord te kunnen geven op deze vragen is aan de respondenten een fictief verhaal met als thema een dementerende moeder die in een bejaardentehuis terecht komt waar ze wordt verzorgd door een robot, voorgelegd. De mate van narratieve empathie met de hoofdpersoon uit dit verhaal, de leesvaardigheid van de respondent en de mate waarin de respondent extravert is, zijn gemeten aan de hand van drie vragenlijsten.

De eerste onderzoeksvraag luidde: *Wat is het verband tussen extraversie en narratieve empathie?* De resultaten uit het onderzoek tonen geen significant verband tussen extraversie en narratieve empathie.

De tweede onderzoeksvraag luidde: *Wat is het verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie?* Ook bij deze onderzoeksvraag tonen de resultaten uit het onderzoek geen significant verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie.

Op het eerste gezicht lijken de resultaten anders te zijn dan de resultaten van het empirisch onderzoek van Komeda et al. (2013) en Komeda (2015) die in hun studies vonden dat hoe extravertter een persoon was hoe meer deze zich empathisch voelde met een extraverte hoofdpersoon. Een mogelijke verklaring waarom extraverte respondenten in dit onderzoek zich niet meer empathisch voelden met de hoofdpersoon zou kunnen zijn dat de hoofdpersoon uit dit verhaal geen duidelijk extravert karakter had. Een zin als: 'Omdat ik aanvoel dat hij niet van mijn tranen zal houden, omdat ik weet dat hij daar nooit van houdt, glimlach ik guitig (Verbeke, 2017, p. 81-82)', geeft een mate van terughoudendheid en geremdheid aan. Dit zijn eigenschappen die meer passen bij een introvert persoon dan bij een extravert persoon. Dit zou erop kunnen wijzen dat de mate waarin mensen het gevoel hebben te lijken op de hoofdpersoon een belangrijke voorwaarde is voor het voelen van narratieve empathie met deze hoofdpersoon, maar verder onderzoek is hierbij genoodzaakt. Als dit inderdaad het geval is dan is deze informatie belangrijk voor bedrijven bij het ontwerpen van reclamecampagnes om de doelgroep aan te spreken.

Daarnaast is het mogelijk dat er uit de resultaten van het onderzoek van Jensen-Campbell et al. (2002) een te voorbarige conclusie is getrokken. Jensen-Campbell et al. (2002) geven namelijk aan dat extraverte personen geïnteresseerd zouden kunnen zijn om

zich in sociale werelden en sociale interacties te mengen. Hieruit is opgemaakt dat zij zich daarom mogelijk ook meer kunnen inleven in hoofdpersonen uit een verhaal. In werkelijkheid zou het kunnen zijn dat extraverte personen interesse hebben zich te mengen in sociale werelden en sociale interacties in de fysieke zin, ofwel in de 'echte wereld'. Het empathisch voelen met de hoofdpersoon uit een verhaal zou in dit geval niet overeenkomen met het mengen in sociale werelden en sociale interacties omdat de lezer geen daadwerkelijke fysieke interactie kan hebben met de hoofdpersoon uit een verhaal. Hierdoor is het mogelijk zo dat er wel een verband bestaat tussen algemene empathie en extraversie maar dat er geen verband bestaat tussen narratieve empathie en extraversie. Dit zou erop kunnen wijzen dat het gebruik van narratieven om empathie op te wekken minder effectief is bij extraverte personen die meer op zoek zijn naar 'echte' interacties in plaats van hierover te lezen. Kennis hierover is uitermate belangrijk voor bedrijven om de manier van communicatie met de doelgroep te optimaliseren.

Het ontbreken van een verband tussen leesvaardigheid en narratieve empathie is tegengesteld aan eerder empirisch onderzoek door Andringa (1996) waar wel een verband tussen leesvaardigheid en sympathie werd gevonden. Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een soortgelijk verband is dat er mogelijk een groter verschil bestaat tussen sympathie en empathie dan werd verwacht. Sympathie kan worden omschreven als 'feeling for' en empathie als 'feeling with' (Coplan, 2004; Busselle & Bilandzic, 2009; Mar et al., 2011). Het 'samen delen' van een gevoel dat bij empathie tot stand komt, is afwezig bij sympathie. Mogelijk kost het men meer moeite om zich empathisch te voelen met een hoofdpersonage dan sympathie te voelen voor een hoofdpersoon. Dit zou een reden kunnen zijn waarom Andringa (1996) wel een verband vond tussen leesvaardigheid en sympathie maar dit onderzoek geen verband vond tussen leesvaardigheid en narratieve empathie.

Een andere verklaring voor het uitblijven van een verband tussen leeservaring en narratieve empathie is dat mensen mogelijk in het algemeen een bepaalde hoeveelheid 'aangeboren' empathie hebben. Hoewel er een grote spreiding was in ART scores ( $M = 25.34$ ,  $SD = 20.10$ ) had iedereen namelijk een zekere mate van narratieve empathie ( $M = 4.01$ ). Mogelijk hangt de mate van narratieve empathie dus niet af van de leesvaardigheid maar heeft iedereen een bepaalde mate van narratieve empathie in zich.

Tot slot is een mogelijke verklaring voor verschil in resultaten tussen dit onderzoek en dat van Andringa (1996) dat dit onderzoek gebruik maakte van de ART-score (Brybaert,

Sui, Dirix, & Hintz, 2020) terwijl Andringa onderscheid maakte in de mate van leesvaardigheid op basis van de hoeveelheid literaire theorie die respondenten hebben gehad (geen, introductie cursus literaire theorie, (bijna) afronden academische studie in literatuur). Andringa (1996) gebruikte een andere methode om de mate van leesvaardigheid van respondenten vast te stellen en geeft een andere definitie aan het begrip leesvaardigheid. Dit zou de verschillen in resultaten tussen beide onderzoeken kunnen verklaren. Waar de ART puur kijkt naar de bekendheid met bepaalde auteurs kijkt Andringa naar de hoeveelheid kennis over literatuur men in het algemeen heeft. Mogelijk is het zo dat het kennen van veel literaire auteurs niet per se meer narratieve empathie opwekt maar het hebben van veel kennis over literatuur en de 'diepere' lagen van literaire werken mensen wel meer doet meeleven met hoofdpersonen uit verhalen.

Een andere aanleiding voor het uitblijven van een significant verband tussen de drie concepten narratieve empathie, leesvaardigheid en extraversie kunnen de beperkingen van dit onderzoek zijn. De eerste beperking van dit onderzoek is van instrumentele aard. Door een gebrek aan onderzoek naar narratieve empathie bleek er namelijk nog geen duidelijk meetinstrument te zijn voor het meten van narratieve empathie. Narratieve empathie is in het huidige onderzoek daarom geoperationaliseerd door middel van identificatie met de hoofdpersoon wat gemeten wordt door de EDI-schaal van Igartua (2010). Officieel is deze schaal niet vastgesteld om narratieve empathie te meten. Het is dus niet zeker of deze schaal een valide manier is om dit concept te meten.

De keuze van het verhaal en het thema is daarnaast ook een beperking van dit onderzoek. Dit onderzoek onderzocht slechts één tekst met één thema. Daardoor zouden de resultaten van dit onderzoek alleen gelden voor de in dit onderzoek onderzochte tekst en thema en niet generaliseerbaar zijn naar teksten in het algemeen. Om meer te kunnen zeggen over de relatie tussen extraversie en narratieve empathie in het algemeen zou dit onderzoek daarom met verschillende teksten en verschillende thema's gereproduceerd moeten worden. Dit was voor het huidige onderzoek onhaalbaar.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat de vragenlijst ongeveer 45 minuten duurde om in te vullen. Een dergelijke lengte van een survey kan volgens verschillende bronnen leiden tot vermoeidheid bij de respondenten, wat een negatieve invloed op de betrouwbaarheid van de resultaten kan hebben (Potter & Levine-Donnerstein, 1999).

Om deze redenen zouden vervolgstudies zich ten eerste moeten richten op het ontwikkelen van een duidelijke instrumentatie om het concept narratieve empathie te meten. Op deze manier kan er mogelijk een gevalideerde methode gevonden worden om het concept van narratieve empathie te meten. Daarnaast zouden vervolgstudies zich moeten richten op het testen van verschillende verhalen die verscheidene thema's behandelen. Zo zou er een eenduidig antwoord kunnen worden gegeven op de vragen of er daadwerkelijk geen verband bestaat tussen extraversie en narratieve empathie en leesvaardigheid en narratieve empathie.

Meer onderzoek naar narratieve empathie in het algemeen helpt een duidelijk gebrek aan kennis over dit onderwerp te verminderen. Daarbij is met name het verband tussen narratieve empathie en verschillende persoonlijkheidskenmerken een belangrijk concept om onderzoek naar te verrichten. Zo vond Koopman (2015a) in haar onderzoek wel bewijs dat trait empathie verbonden is aan iemands persoonlijkheid maar is dit verband nog niet onderzocht voor state empathie, waar narratieve empathie onder valt. Daarnaast zijn extraverte personen wellicht meer gefocust op 'real life' interactie dan op interactie in boeken, waardoor bij extraverte personen algemene empathie meer een rol speelt dan narratieve empathie. Vervolgonderzoek naar de nuance tussen 'real life' interactie en interactie in boeken is daarom belangrijk. De toevoeging van onderzoek op deze gebieden draagt niet alleen bij aan de kennis over narratieven en empathie maar helpt ook het gebruik van verhalen in de praktijk te optimaliseren. Kennis over hoe de invloed van verhalen kan verschillen tussen personen helpt bedrijven nuances te maken in het gebruik van storytelling in reclame en marketing en zorgt voor een beter begrip van de doelgroep.

Samenvattend blijkt er uit dit onderzoek geen verband gevonden te zijn tussen extraversie en narratieve empathie en leesvaardigheid en narratieve empathie, maar of dit daadwerkelijk het geval is vooral alle verhalen in het algemeen is onzeker. Duidelijk is dat er nog veel onduidelijkheid bestaat over wat persoonlijkheidskenmerken voor invloed hebben op de mate van narratieve empathie van een persoon. Vervolgonderzoek is dus belangrijk voor het begrip hiervan. Verhalen bestaan al sinds het ontstaan van de mensheid maar ook in de toekomst zal iedereen er mee te maken blijven hebben: 'In the end, we'll all become stories (Atwood, 2008, p. 11)'.

## Literatuurlijst

- Aan het Rot, M., & Hogenelst, K. (2014). The Influence of Affective Empathy and Autism Spectrum Traits on Empathic Accuracy. *PLoS ONE*, 9(6), 1-7.  
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0098436>
- Abrams, M. H., & Harpham, G. G. (2009). *A glossary of literary terms*. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Andringa, E. (1996). Effects of 'narrative distance' on readers' emotional involvement and response. *Poetics*, 23(6), 431-452. [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(95\)00009-9](https://doi.org/10.1016/0304-422X(95)00009-9)
- Atwood, M. (2008). *Moral Disorder and Other Stories*. New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group Inc.
- Baddeley, J. L., & Singer, J. A. (2008). Telling losses: Personality correlates and functions of bereavement narratives. *Journal of Research in Personality*, 42(2), 421-438.  
<https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.07.006>
- Bal, P. M., & Veltkamp, M. (2013). How Does Fiction Reading Influence Empathy? An Experimental Investigation on the Role of Emotional Transportation. *PLoS ONE*, 8(1), 1-12. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0055341>
- Baron-Cohen, S., & Wheelwright, S. (2004). The Empathy Quotient: An Investigation of Adults with Asperger Syndrome or High Functioning Autism, and Normal Sex Differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(2), 163-175.  
<https://doi.org/10.1023/B:JADD.0000022607.19833.00>
- Barthes, R. (1966). Introduction to the Structural Analysis of the Narrative. *Communications*, 3, 1-7.
- Barthes, R., & Duisit, L. (1975). An Introduction to the Structural Analysis of Narrative. *New Literary History*, 6(2), 237-272. <https://doi.org/10.2307/468419>
- Bryant, J., & Zillmann, D. (1991). *Responding To the Screen: Reception and Reaction Processes*. New York: Routledge.
- Brysbaert, M., Sui, L., Dirix, N., & Hintz, F. (2020). Dutch Author Recognition Test. *Journal of Cognition*, 3(1), 1-14. <https://doi.org/10.31234/osf.io/qapmx>
- Burke, M., Kuzmičová, A., Mangen, A., & Schilhab, T. (2016). Empathy at the confluence of neuroscience and empirical literary studies. *Scientific Study of Literature*, 6(1), 6-41.  
<https://doi.org/10.1075/ssol.6.1.03bur>

- Busselle, R., & Bilandzic, H. (2009). Measuring Narrative Engagement. *Media Psychology*, 12(4), 321-347. <https://doi.org/10.1080/15213260903287259>
- Chadee, D., Surette, R., Chadee, M., & Brewster, D. (2017). Copycat crime dynamics: The interplay of empathy, narrative persuasion and risk with likelihood to commit future criminality. *Psychology of Popular Media Culture*, 6(2), 142-158. <https://doi.org/10.1037/ppm0000088>
- Cohen, T. (1999). Identifying with Metaphor: Metaphors of Personal Identification. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 57(4), 399-409. <https://doi.org/10.2307/432147>
- Cohen, J. (2001). Defining Identification: A Theoretical Look at the Identification of Audiences With Media Characters. *Mass Communication and Society*, 4(3), 245-264. [https://doi.org/10.1207/S15327825MCS0403\\_01](https://doi.org/10.1207/S15327825MCS0403_01)
- Coplan, A. (2004). Empathic Engagement with Narrative Fictions. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 62(2), 141-152. <https://doi.org/10.1111/j.1540-594X.2004.00147.x>
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Normal Personality Assessment in Clinical Practice: The NEO Personality Inventory. *Psychological Assessment*, 4(1), 5-13.
- Davis, M. H. (1980). A Multidimensional Approach to Individual Differences in Empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85-102.
- De Graaf, A., Hoeken, H., Sanders, J., & Beentjes, J. W. J. (2012). Identification as a Mechanism of Narrative Persuasion. *Communication Research*, 39(6), 802-823. <https://doi.org/10.1177/0093650211408594>
- Denissen, J. J. A., Geenen, R., Van Aken, M. A. G., Gosling, S. D., & Potter, J. (2008). Development and Validation of a Dutch Translation of the Big Five Inventory (BFI). *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 152-157. <https://doi.org/10.1080/00223890701845229>
- De Vignemont, F., & Singer, T. (2006). The empathic brain: How, when and why? *Trends in Cognitive Sciences*, 10(10), 435-441. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2006.08.008>
- Dillman, D. A. (2007). *Mail and internet surveys: The tailored design method*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Djikic, M., Oatley, K., & Moldoveanu, M. C. (2013). Reading other minds: Effects of literature on empathy. *Scientific Study of Literature*, 3(1), 28-47. <https://doi.org/10.1075/ssol.3.1.06dji>



- Fink, A. (2003). *How to Design Survey Studies*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., & Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality, 37*(6), 504-528.  
[https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00046-1](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00046-1)
- Green, M. C. (2004). Transportation Into Narrative Worlds: The Role of Prior Knowledge and Perceived Realism. *Discourse Processes, 38*(2), 247-266.  
[https://doi.org/10.1207/s15326950dp3802\\_5](https://doi.org/10.1207/s15326950dp3802_5)
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*(5), 701-721.  
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.5.701>
- Greimel, E., Schulte-Rüther, M., Kircher, T., Kamp-Becker, I., Remschmidt, H., Fink, G. R., ..., & Konrad, K. (2010). Neural mechanisms of empathy in adolescents with autism spectrum disorder and their fathers. *NeuroImage, 49*(1), 1055-1065.  
<https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2009.07.057>
- Hahn, E., Gottschling, J., & Spinath, F. M. (2012). Short measurements of personality – Validity and reliability of the GSOEP Big Five Inventory (BFI-S). *Journal of Research in Personality, 46*(3), 355-359. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2012.03.008>
- Hatfield, E., Cacioppo, J. T., & Rapson, R. L. (1993). Emotional Contagion. *Current Directions in Psychological Science, 2*(3), 96-99.
- Igartua, J. J. (2010). Identification with characters and narrative persuasion through fictional feature films. *Communications, 35*(4), 347-373.  
<https://doi.org/10.1515/comm.2010.019>
- Igartua, J. J., & Rovira, D. P. (1998). Validity and reliability of a empathy and identification with character scale. *Psicothema, 10*(2), 423-436.
- Jabbi, M., Swart, M., & Keysers, C. (2007). Empathy for positive and negative emotions in the gustatory cortex. *NeuroImage, 34*(4), 1744-1753.  
<https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2006.10.032>
- Jensen-Campbell, L. A., Adams, R., Perry, D. G., Workman, K. A., Furdella, J. Q., & Egan, S. K. (2002). Agreeableness, Extraversion, and Peer Relations in Early Adolescence: Winning Friends and Deflecting Aggression. *Journal of Research in Personality, 36*(3), 224-251. <https://doi.org/10.1006/jrpe.2002.2348>

- John, O., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. In L. A. Pervin, & O. P. John (Red.), *Handbook of personality: Theory and research* (2e ed., pp. 102-138). New York: Guilford Press.
- Kaufman, G. F., & Libby, L. K. (2012). Changing beliefs and behavior through experience-taking. *Journal of Personality and Social Psychology*, *103*(1), 1-19.  
<https://doi.org/10.1037/a0027525>
- Keen, S. (2006). A Theory of Narrative Empathy. *Narrative*, *14*(3), 207-236.  
<https://doi.org/10.1353/nar.2006.0015>
- Keen, S. (2007). *Empathy and the Novel*. New York: Oxford University Press.
- Kerr, A. (2005). *Towards a therapeutics of reading literature: The influence of aesthetic distance and attachment*. Unpublished doctoral dissertation. University of Toronto.
- Kidd, D. C., & Castano, E. (2013). Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind. *Science*, *342*(6156), 377-380. <https://doi.org/10.1126/science.1239918>
- Kidd, D., & Castano, E. (2018). Reading literary fiction can improve theory of mind. *Nature Human Behaviour*, *2*(9), 604-604. <https://doi.org/10.1038/s41562-018-0408-2>
- Kim, H., & Han, S. (2018). Does personal distress enhance empathic interaction or block it? *Personality and Individual Differences*, *124*, 77-83.  
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.12.005>
- Komeda, H. (2015). Similarity hypothesis: Understanding of others with autism spectrum disorders by individuals with autism spectrum disorders. *Frontiers in Human Neuroscience*, *9*, 124-130. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2015.00124>
- Komeda, H., Kawasaki, M., Tsunemi, K., & Kusumi, T. (2009). Differences between estimating protagonists' emotions and evaluating readers' emotions in narrative comprehension. *Cognition & Emotion*, *23*(1), 135-151.  
<https://doi.org/10.1080/02699930801949116>
- Komeda, H., Tsunemi, K., Inohara, K., Kusumi, T., & Rapp, D. N. (2013). Beyond disposition: The processing consequences of explicit and implicit invocations of empathy. *Acta Psychologica*, *142*(3), 349-355. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2013.01.002>
- Koopman, E. M. (2015a). Empathic reactions after reading: The role of genre, personal factors and affective responses. *Poetics*, *50*, 62-79.  
<https://doi.org/10.1016/j.poetic.2015.02.008>

- Koopman, E. M. (2015b). How texts about suffering trigger reflection: Genre, personal factors, and affective responses. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 9(4), 430-441. <https://doi.org/10.1037/aca0000006>
- Koopman, E. M. (2016). Effects of “literariness” on emotions and on empathy and reflection after reading. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 10(1), 82-98. <https://doi.org/10.1037/aca0000041>
- Liebes, T. (1996). Notes on the struggle to define involvement in television viewing. *Réseaux. The French Journal of Communication*, 4(1), 35-46. <https://doi.org/10.3406/reso.1996.3304>
- Loewenstein, G., & Small, D. A. (2007). The Scarecrow and the Tin Man: The Vicissitudes of Human Sympathy and Caring. *Review of General Psychology*, 11(2), 112-126. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.11.2.112>
- Mar, R. A., Oatley, K., Djikic, M., Mullin, J. (2011). Emotion and narrative fiction: Interactive influences before, during, and after reading. *Cognition & Emotion*, 25(5), 818-833. <https://doi.org/10.1080/02699931.2010.515151>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1990). *Personality in adulthood*. New York: Guilford Press.
- Miall, D. S., & Kuiken, D. (1994). Foregrounding, defamiliarization, and affect: Response to literary stories. *Poetics*, 22(5), 389-407. [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(94\)00011-5](https://doi.org/10.1016/0304-422X(94)00011-5)
- Miall, D. S., & Kuiken, D. (1999). What is literariness? Three components of literary reading. *Discourse Processes*, 28(2), 121-138. <https://doi.org/10.1080/01638539909545076>
- Norman, W. T. (1963). Toward an Adequate Taxonomy of Personality Attributes. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 574-583. <https://doi.org/10.1037/h0040291>
- Oatley, K. (1995). A taxonomy of the emotions of literary response and a theory of identification in fictional narrative. *Poetics*, 23, 53-74. [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(94\)P4296-S](https://doi.org/10.1016/0304-422X(94)P4296-S)
- Oatley, K. (1999). Meetings of minds: Dialogue, sympathy, and identification, in reading fiction. *Poetics*, 26, 439-454. [https://doi.org/10.1016/S0304-422X\(99\)00011-X](https://doi.org/10.1016/S0304-422X(99)00011-X)
- Oatley, K., & Gholaimain, M. (1997). *Emotions and the Arts*. New York: Oxford University Press.

- Potter, W. J., & Levine-Donnerstein, D. (1999). Rethinking validity and reliability in content analysis. *Journal of Applied Communication Research*, 27, 258-284.  
<https://doi.org/10.1080/00909889909365539>
- Rudrum, D. (2005). From Narrative Representation to Narrative Use: Towards the Limits of Definition. *Narrative*, 13(2), 195–204. <https://doi.org/10.1353/nar.2005.0013>
- Ryan, M.-L. (2007). Toward a definition of narrative. In D. Herman (Red.), *The Cambridge Companion to Narrative*, (1e ed., pp. 22-36). New York: Cambridge University Press.  
<https://doi.org/10.1017/CCOL0521856965.002>
- Saxe, R., Carey, S., & Kanwisher, N. (2004). Understanding Other Minds: Linking Developmental Psychology and Functional Neuroimaging. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 87–124.  
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.142044>
- Shamay-Tsoory, S. G., Aharon-Peretz, J., & Perry, D. (2009). Two systems for empathy: A double dissociation between emotional and cognitive empathy in inferior frontal gyrus versus ventromedial prefrontal lesions. *Brain*, 132(3), 617–627.  
<https://doi.org/10.1093/brain/awn279>
- Smith, A. (2009). The Empathy Imbalance Hypothesis of Autism: A Theoretical Approach to Cognitive and Emotional Empathy in Autistic Development. *The Psychological Record*, 59(3), 489-510. <https://dx.doi.org/10.1007/BF03395675>
- Stanovich, K. E., & West, R. F. (1989). Exposure to Print and Orthographic Processing. *Reading Research Quarterly*, 24(4), 402-433. <https://doi.org/10.2307/747605>
- Titchener, E. B. (1915). *A beginner's psychology*. New York: The Macmillan Company.
- Van Krieken, K., Hoeken, H., & Sanders, J. (2017). Evoking and Measuring Identification with Narrative Characters – A Linguistic Cues Framework. *Frontiers in Psychology*, 8, 1190-1206. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01190>
- Verbeke, A. (2017). *Halleluja*. Amsterdam: De Geus.
- Worrell, F. C., & Cross, W. E. (2004). The Reliability and Validity of Big Five Inventory Scores With African American College Students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 32(1), 18-32. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.2004.tb00358.x>

## Appendix

### **Appendix A: Big Five Inventory (John & Srivastava, 1999) - Extraversie – Nederlandse vertaling door Denissen, Geenen, Van Aken, Gosling en Potter (2008)**

*In dit eerste onderdeel van de studie vul je een aantal persoonlijke vragenlijsten in. Probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden. Er zijn geen foute antwoorden, we zijn alleen benieuwd naar jouw mening.*

*Geef aan in hoeverre de volgende eigenschappen bij je passen.*

*Ik zie mijzelf als iemand die...*

(De acht items waarmee extraversie gemeten wordt, zijn):

- spraakzaam is.
- (Reversed) terughoudend is.
- vol energie is.
- veel enthousiasme opgewerkt.
- (Reversed) doorgaans stil is.
- voor zichzelf opkomt.
- (Reversed) soms verlegen, geremd is.
- hartelijk, een gezelschapsmens is.

Antwoordopties: 1 = Oneens, 7 = Eens.

## **Appendix B: EDI-schaal (Igartua, 2010)**

*Nu volgen er een aantal vragenlijsten die gaan over jouw ervaring tijdens het lezen van het verhaal. Probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden. Er zijn geen foute antwoorden, we zijn alleen benieuwd naar jouw mening.*

*Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen.*

- I thought I was like the characters or very similar to them.
- I thought that I would like to be like or act like the characters.
- I identified with the characters.
- I felt 'as if I were one of the characters'.
- I had the impression that I was really experiencing the story of the characters.
- I felt as if I 'formed part of' the story.
- I myself have experienced the emotional reactions of the characters.
- I understood the characters' way of acting, thinking or feeling.
- I tried to see things from the point of view of the characters.
- I tried to imagine the characters' feelings, thoughts and reactions.
- I understood the characters' feelings or emotions.
- I was worried about what was going to happen to the characters.
- I felt emotionally involved with the characters' feelings.
- I imagined how I would act if I found myself in the place of the protagonists.

Antwoordopties: 1 = Oneens, 7 = Eens.

## **Appendix C: EDI-schaal (zelfstandig vertaald naar het Nederlands)**

*Nu volgen er een aantal vragenlijsten die gaan over jouw ervaring tijdens het lezen van het verhaal. Probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden. Er zijn geen foute antwoorden, we zijn alleen benieuwd naar jouw mening.*

*Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen.*

- Ik had het gevoel dat ik op de hoofdpersoon leek.
- Ik had het gevoel dat ik op de hoofdpersoon wilde lijken of me wilde gedragen zoals de hoofdpersoon.
- Ik identificeerde me met de hoofdpersoon.
- Ik had het gevoel 'alsof ik één van de personages in het verhaal was'.
- Ik had de indruk dat ik het verhaal van de hoofdpersoon echt beleefde.
- Ik had het gevoel dat ik 'deel uitmaakte' van het verhaal.
- Ik heb de emotionele reacties van de hoofdpersoon zelf ervaren.
- Ik begreep de manier van handelen, denken en voelen van de hoofdpersoon.
- Ik heb geprobeerd de dingen te zien vanuit het oogpunt van de hoofdpersoon.
- Ik probeerde me de gevoelens, gedachten en reacties van de hoofdpersoon voor te stellen.
- Ik begreep de gevoelens of emoties van de hoofdpersoon.
- Ik maakte me zorgen over wat er met de hoofdpersoon zou gebeuren.
- Ik voelde me emotioneel betrokken bij de gevoelens van de hoofdpersoon.
- Ik stelde me voor hoe ik zou handelen als ik me in de situatie van de hoofdpersoon zou bevinden.

Antwoordopties: 1 = Oneens, 7 = Eens.

**Appendix D: Author Recognition Test (ART) – Nederlandse vertaling door Brysbaert, Sui, Dirix en Hintz (2020)** (AUT = author/auteur; NON = foil/geen auteur)

*In dit eerste onderdeel van de studie vul je een aantal persoonlijke vragenlijsten in. Probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden. Er zijn geen foute antwoorden, we zijn alleen benieuwd naar jouw mening.*

*Hieronder staan een aantal namen, sommige zijn namen (of pseudoniemen) van fictie-schrijvers, andere zijn verzonnen namen. **Geef aan welke namen van schrijvers je kent, door deze aan te klikken** (de naam wordt dan rood). Als je een onjuiste naam aanklikt telt dat als een negatieve score. Raad dus niet naar het juiste antwoord, maar **klik alleen die namen aan waarvan je zeker weet dat ze kloppen**. Je hoeft de auteurs niet gelezen te hebben.*

Name	Code	Name	Code	Name	Code
E_Buxton	NON	Susan_Smit	AUT	Yasushi_Sugawara	NON
Kim_Wassing	NON	Stephenie_Meyer	AUT	Patricia_Cornwell	AUT
Marc_De_Bel	AUT	Roberto_Borsani	NON	Cees_Nooteboom	AUT
Arnon_Grunberg	AUT	Mark_Twain	AUT	Liz_Pichon	AUT
Simone_van_der_Vlugt	AUT	Judith_L_Schechter	NON	George_Eliot	AUT
Umberto_Eco	AUT	David_Baldacci	AUT	John_Grisham	AUT
Jorge_Eudoro_Remache	NON	Stieg_Larsson	AUT	Carlos_Ruiz_Zafón	AUT
Jean_M_Auel	AUT	Carry_Slee	AUT	Kyra_Appels	NON
Jane_Austen	AUT	JM_Coetzee	AUT	Bertolt_Brecht	AUT
Tom_Lanoye	AUT	Melanie_Marrero_Morales	NON	EL_Wilford	NON
JRR_Tolkien	AUT	Santa_Montefiore	AUT	Emily_Brontë	AUT
Willem_Frederik_Hermans	AUT	Manon_Sikkel	AUT	Tom_Clancy	AUT
Robert_Teesdale	NON	Marcus_Fernandes	NON	Helen_Fitzgerald	AUT
Agatha_Christie	AUT	John_Green	AUT	Kristien_Hemmerchts	AUT
Kathryn_Lightner	NON	Jostein_Gaarder	AUT	Sara_Lakin	NON
Haruki_Murakami	AUT	Andrée_Oudin	NON	Emmanuelle_Duvernay	NON
Thea_Beckman	AUT	Jussi_Adler-Olsen	AUT	Harper_Lee	AUT
JJ_Voskuil	AUT	Elizabeth_George	AUT	Chiara_Ricci	NON
Bart_Moeyaert	AUT	Marion_Pauw	AUT	Saskia_De_Coster	AUT
Virginia_Woolf	AUT	Eric_Ferey	NON	Isabel_Allende	AUT
Tomas_Arensman	NON	Mahmoud_Abdellah	NON	Roald_Dahl	AUT
Harry_Mulisch	AUT	Kjetil_Christoffersen	NON	Kelly_Weaver	NON
JD_Salinger	AUT	AFTh_Van_der_Heijden	AUT	Stephen_King	AUT
Annie_MG_Schmidt	AUT	Anne_Provoost	AUT	Dan_Brown	AUT
Karin_Slaughter	AUT	Paulo_Coelho	AUT	John_Flanagan	AUT
Jeff_Kinney	AUT	Francine_Oomen	AUT	Rick_Riordan	AUT
Georges_Roudaut	NON	Roy_Leeman	NON	Herman_Koch	AUT
James_Patterson	AUT	Michel_Houellebecq	AUT	JK_Rowling	AUT
Gabriel_Garcia_Márquez	AUT	Paul_van_Loon	AUT	Pablo_Daniel_Gonzalez	NON
Mathijs_L_van_Bueren	NON	Suzanne_Vermeer	AUT	TC_Boyle	AUT
Esther_Verhoef	AUT	Margaret_Atwood	AUT	Martijn_van_der_Worp	NON
Vladimir_Nabokov	AUT	Miguel_de_Cervantes	AUT	Hendrik_van_Weenen	NON
Tim_Krabbé	AUT	Konstantin_Ryschkov	NON	Guy_de_Maupassant	AUT
HM_van_der_Grinten	NON	Elena_Ferrante	AUT	Tonke_Dragt	AUT
Hermann_Hesse	AUT	Lulu_Wang	AUT	Astrid_Lindgren	AUT
Jane_Jessup	NON	Sarah_J_Maas	AUT	Kader_Abdolah	AUT
Ludwig_Lorenz	NON	Khaled_Hosseini	AUT	Suzanne_Collins	AUT
Herman_Brusselemaans	AUT	Emily_Oldani	NON	John_Punnett	NON
Elizabeth_Wigelsworth	NON	Hans_Ulfsson	NON	Charles_Baudelaire	AUT
Richard_Grigley	NON	Zofia_Kwiatkowski	NON	Dimitri_Verhulst	AUT
Lucinda_Riley	AUT	Griet_Op_de_Beeck	AUT	Pim_Duijster	NON
Tim_Singler	NON	Pieter_Aspe	AUT	Mark_Robin	NON
John_Kestley	NON	Theresa_Ziegler	NON	Annet_de_Jong	AUT
Connie_Palmen	AUT	E.L_James	AUT	Nicci_French	AUT



## **Appendix E: Exclusievragen en Demografische vragen**

*Tot slot volgen hier nog enkele persoonlijke vragen.*

### Exclusievragen:

1. *Wat je leeftijd?*

...

2. *Is Nederlands je moedertaal?*

- Ja, ik ben opgegroeid met Nederlands (en eventueel andere talen) als moedertaal.
- Nee, ik heb Nederlands pas op latere leeftijd geleerd.

### Demografische vragen:

1. *Wat is je gender?*

- Vrouw
- Man
- Anders
- Wil ik niet zeggen
- 

2. *Wat is je hoogst genoten opleiding?*

- Vmbo/Mavo
- Havo
- Vwo
- MBO
- HBO
- WO
- Anders, namelijk: ...
- Wil ik niet zeggen

3. *Welke omschrijving past het beste bij je huidige situatie*

- Studerende (eventueel met bijbaan)
- Werkende

- Werkloos
- Gepensioneerd
- Anders, namelijk: ...
- Wil ik niet zeggen

4. *Ben je gediagnostiseerd met een stoornis op het autistische spectrum?*

- Ja, namelijk: ...
- Nee
- Wil ik niet zeggen

5. *Heb je dyslexie of leesproblemen?*

- Nee, ik heb geen dyslexie of andere leesproblemen
- Ja, ik ben gediagnostiseerd met dyslexie
- Ja, ik heb leesproblemen, maar ik ben niet officieel gediagnostiseerd met dyslexie
- Ja, ik heb leesproblemen anders dan dyslexie, namelijk: ...
- Wil ik niet zeggen

6. *Waar denk je dat het onderzoek over ging?*

....

## Appendix F: Verklaring geen fraude en plagiaat

Print en onderteken dit Verklaring geen fraude en plagiaat formulier en voeg dit formulier als laatste bijlage toe aan de eindversie van de bachelorscriptie die in papieren versie wordt ingeleverd bij de eerste begeleider.

Ondergetekende

Liza, Heslenfeld S1047776

Bachelorstudent Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de Letterenfaculteit van de Radboud Universiteit Nijmegen, verklaart met ondertekening van dit formulier het volgende:

- a. Ik verklaar hiermee dat ik kennis heb genomen van de facultaire handleiding ([www.ru.nl/stip/regels-richtlijnen/fraude-plagiaat](http://www.ru.nl/stip/regels-richtlijnen/fraude-plagiaat)), en van artikel 16 “Fraude en plagiaat” in de Onderwijs- en Examenregeling voor de BA-opleiding Communicatie- en Informatiewetenschappen.
- b. Ik verklaar tevens dat ik alleen teksten heb ingeleverd die ik in eigen woorden geschreven heb en dat ik daarin de regels heb toegepast van het citeren, parafraseren en verwijzen volgens het Vademecum Rapporteren.
- c. Ik verklaar hiermee ook dat ik geen teksten heb ingeleverd die ik reeds ingeleverd heb in het kader van de tentaminering van een ander examenonderdeel van deze of een andere opleiding zonder uitdrukkelijke toestemming van mijn scriptiebegeleider.
- d. Ik verklaar dat ik de onderzoeksdata, of mijn onderdeel daarvan, die zijn beschreven in de BA-scriptie daadwerkelijk empirisch heb verkregen en op een wetenschappelijk verantwoordelijke manier heb verwerkt.

Plaats + datum            Tilburg, 6 juni 2020

Handtekening            Liza Heslenfeld

